

บทที่ 2
ลักษณะของครูที่ดี

EF 205

51

EF 205

51

บทที่ 2

ลักษณะของครูที่ดี

2.1 ลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระราชดำริ

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท พระราชดำรัสและพระราชดำริในเรื่องต่าง ๆ ภาพที่ปรากฏชัดเจน คือ ภาพของความเป็น “ครู” ที่ทรงสอน อบรมชี้แนะแก่บุคคลต่าง ๆ เช่นเดียวกับครูทั่ว ๆ ไปในลักษณะของครูที่มีเมตตา คุณลักษณะของครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภาได้สรุปว่า ครูควรมีลักษณะพื้นฐาน 4 ประการ คือ รอบรู้ สอนดี มีคุณธรรม จรรยาบรรณ และมุ่งมั่นพัฒนา คุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้หากเมื่อเรามาพิจารณาพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วจะพบว่าทรงมีความเป็นครูมากเกินกว่าคุณลักษณะทั้ง 4 ประการที่กล่าวมาแล้ว จนกล่าวได้ว่าทรงเป็นครูตัวอย่างที่ดีเลิศ นำที่จะเป็นแบบฉบับแก่ครูทั้งปวงได้ประพฤติปฏิบัติตาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นทรงมีคุณลักษณะความเป็นครูที่ดีเลิศ ทั้งนี้เพราะทรงมีแนวพระราชดำริด้านการศึกษาที่ลึกซึ้ง ทรงเห็นว่าการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนามนุษย์และการศึกษานั้นไม่จำกัดเฉพาะการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่ทรงเน้นกับบัณฑิตเสมอ ๆ ว่า การศึกษาคือการศึกษาตลอดชีวิตที่ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด ดังนั้นมนุษย์ทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดเวลา และนี่คือลักษณะพิเศษประการหนึ่งของแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้แนวพระราชดำริที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปฏิบัติงานว่าจำเป็นต้องใช้ความรู้ต่าง ๆ หลายด้านประกอบกัน ตั้งแต่ความรู้ทางจิตใจของมนุษย์ และความรู้ทางวิชาการทั้ง 2 ด้านนี้ ประกอบกันเป็นส่วนใหญ่ และที่สำคัญความรู้ทางวิชาการนั้นจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ลักษณะความเป็นครูของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ จะทรงศึกษาความรู้ล่วงหน้าก่อนที่จะทรงงานอย่างสม่ำเสมอ ตัวอย่างที่สำคัญคือ ก่อนการเสด็จพระราชดำเนินในชนบทจะทรงศึกษาแผนที่บริเวณที่จะเสด็จพระราชดำเนินล่วงหน้าอย่างละเอียด ทำให้เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปถึงจะทรงสามารถกำหนดจุดพัฒนาแหล่งน้ำหรือการจัดสรรที่ดินอย่างคร่าว ๆ ได้ อย่างไรก็ตามการกำหนดดังกล่าวก็มิได้ตัดสินพระทัยอย่างเด็ดขาดทีเดียว เพราะจะทรงหาข้อมูลเพิ่มเติมจากพื้นที่ โดยการทอดพระเนตรสภาพพื้นที่ด้วยพระองค์เอง

และทรงซักถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากชาวบ้านอันแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้จากพื้นที่จากชาวบ้าน
วิธีการศึกษาของพระองค์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นครูในแนวพระราชดำริ

.... พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ โดยมีคำนึงถึงความ
ทุกข์ที่อาจเกิดจากการตรากตรำในการเสด็จพระราชดำเนิน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพระองค์ทรงมี
พระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นไปด้วยทศพิธราชธรรม ซึ่งธรรมะดังกล่าวย่อมมีส่วนช่วยส่งเสริมความเป็น
ครูในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในที่นี้เห็นควรได้สรุปพระราชกรณียกิจที่แสดงให้เห็นถึง
ทศพิธราชธรรมของพระองค์เพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป ดังนี้คือ

1. ทาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญธรรมชื่อนี้อย่างสม่ำเสมอ ดังจะเห็นได้
จากการพระราชทานสิ่งของโดยตรงด้วยพระองค์เองในเวลาที่ราษฎรประสบกับภัยธรรมชาติต่างๆ
หรือทรงส่งเสริมงานพัฒนาทั้งด้านการพัฒนาที่ดิน การเกษตร การชลประทาน การแพทย์ อันเป็น
การส่งเสริมให้ราษฎรได้มีโอกาสอยู่ดีกินดี

2. ศิล ทรงศึกษาเกี่ยวกับศิลปกรรมและพุทธศาสนาอยู่เสมอ รวมถึงการอบรมสั่งสอน
ราษฎรของพระองค์เสมอ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัย
ต่างๆ พระองค์จะทรงเน้นเสมอว่าการจะดำเนินชีวิตหรือทำการงานต่างๆ นั้นจะต้องยึดหลัก
ศีลธรรมประกอบกับหลักวิชาการด้วย

3. บริจาค หรือการเสียสละ เป็นธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติอย่าง
สม่ำเสมอที่สุด ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อที่จะบำเพ็ญพระราช-
กรณียกิจทั้งปวง โดยมีได้ทรงย่อท้อต่อความเหนื่อยยากตรากตรำใด ๆ ทั้งสิ้น แม้จะเป็นพื้นที่ที่ต้อง
เสี่ยงอันตรายก็ตาม

4. อาซชวะ หมายถึง ความตรง ความซื่อตรง และมีความจริงใจในการทำงาน ธรรมชื่อนี้
จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความซื่อตรงและความจริงใจในการทำงาน
ทรงวางพระองค์เป็นกลาง ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขกับราษฎรทุกหมู่เหล่าโดยมีเลือกเชื้อชาติ ศาสนา
ภาษา ดังนั้น พระองค์จึงไม่เคยที่จะแสดงให้เห็นถึงพระอคติลำเอียงใด ๆ ให้ปรากฏ

5. มัททวะ หมายถึงความเป็นผู้อ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ แสดงความอ่อนโยน
ต่อผู้มีฐานะเสมอกันและต่ำกว่า จะพบเห็นพระองค์ทรงบำเพ็ญธรรมชื่อนี้เสมอ เช่น ภาพที่ทรง
ประทับประคองพระภิกษุที่สูงอายุ หรือในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรก็จะไม่ทรง

คือพระองค์ ทรงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยน สง่า และสงบ ทรงวางพระองค์อย่างสม่ำเสมอตลอดมา จึงเป็นที่เคารพรักใคร่ของราษฎรทุกหมู่เหล่า รวมถึงชาวต่างประเทศด้วย

6. ตบะ หมายถึง ความวิริยะ หรือความเพียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระองค์ให้เห็นถึงธรรมข้อนี้ ดังจะเห็นได้จากที่ทรงมีความเพียรในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งทางโลกและทางธรรม ในทางโลกพระองค์ทรงมีความเพียรในการทรงงานต่าง ๆ ด้วยมุ่งหวังที่จะให้ราษฎรได้อยู่ดีกินดี ในทางธรรมพระองค์ทรงมีวิริยะในการปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็นการนั่งสมาธิหรือทรงถืออุโบสถศีลอย่างเคร่งครัด

7. อักโกระ หมายถึง ความไม่โกรธ ธรรมข้อนี้พระองค์ทรงแสดงให้เห็นอย่างดีในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. 2505 ที่ประเทศออสเตรเลีย ทรงถูกทำร้ายจากนักศึกษากลุ่มหนึ่งที่เป็นพวกหัวรุนแรง ได้ถือป้ายที่มีข้อความกล่าวให้ร้ายพระองค์ และส่งเสียงให้ศาลบลูพระเกียรติพระองค์ และชาติไทยอย่างรุนแรง พระองค์กลับไม่แสดงท่าทีว่ามีอารมณ์โกรธใด ๆ เลย แต่กลับใช้เมตตาและกล่าวคำชี้แจงให้บุคคลเหล่านั้นมีความเข้าใจถึงประเทศไทยให้ดีขึ้น ซึ่งยากที่จะมีผู้ใดควบคุมอารมณ์ได้เช่นพระองค์ในสถานการณ์เช่นนั้น

8. อวิหิสสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน เป็นธรรมที่จะช่วยให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข คุณธรรมที่สอดคล้องในธรรมเรื่องการไม่เบียดเบียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือความสามัคคี คุณธรรมดังกล่าวนี้เป็นคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริถึงบ่อยครั้งมาก ทั้งนี้เพราะธรรมดังกล่าวนี้จะช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

9. ขันติ หรือความอดทน ไม่ว่าจะเป็ความอดทนทางกาย วาจา และใจ ธรรมข้อนี้คงเป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ยากนัก ทั้งนี้พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญนั้นล้วนแต่ต้องใช้ความอดทนทั้งทางกาย วาจา และใจทั้งสิ้น ทั้งนี้พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยทานธรรมและบริจาคธรรม ซึ่งหมายถึงพระองค์ทรงเป็นผู้ให้เพียงอย่างเดียว

10. อวิโรธนะ หมายถึง การโอนอ่อนผ่อนปรน การประสมประสานให้เกิดความสามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในธรรมข้อนี้เป็นอย่างดีในเวลาที่บ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือเหตุการณ์ 17 - 21 พฤษภาคม 2535 ที่จะทำให้บ้านเมืองกลับคืนสู่สภาวะปกติ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดถึงความเป็นครูของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะพบว่า ทรงมีความเป็นครูที่มีลักษณะพิเศษ ทั้งนี้พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริด้านการศึกษาและการเรียนรู้ที่

ชัดเจน ทำให้การปฏิบัติพระราชกรณียกิจของพระองค์สามารถดำเนินการได้อย่างรอบด้าน ทั้งนี้ เพราะความสนพระทัยในความรู้ที่ค่อนข้างหลากหลายตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ประกอบกับการที่ ทรงเป็นนักปฏิบัติการณ์ที่มีการติดตามและประเมินผลอยู่ตลอดเวลา ทำให้พระราชกรณียกิจต่างๆ ล้วนมองเห็นผลงานและยิ่งนานวันความมุ่งมั่นในการทรงงานมิได้ลดน้อยลงเลย..... (สำนักงาน เลขาธิการคุรุสภา, 2539 : 63 – 67)

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ (2542 : 2 – 11) กล่าวว่าการศึกษาแนวพระราชดำริที่เกี่ยวกับครู สามารถศึกษาได้ทางหนึ่งคือ ศึกษาจากพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้ใน โอกาสต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จนสามารถสรุปเป็นคุณลักษณะของครู ดังจะได้นำเสนอ สารสำคัญต่อไปนี้

1. ครูต้องเน้นที่คุณธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้หลายครั้งเกี่ยวกับ ลักษณะของความเป็นครู ที่ทรงเน้นว่าครูจะต้องมีคุณธรรม เช่น พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในปี พ.ศ. 2502 ที่ว่า

“.... ข้าพเจ้าเชื่อว่านิสิตนักศึกษาซึ่งสำเร็จการศึกษาไปในคราวนี้ ควรจะได้มีคุณธรรม ศีลธรรม และวัฒนธรรมเป็นทุนอยู่บ้างแล้ว แต่ในฐานะที่ต้องออกไปทำหน้าที่ครูของผู้อื่น ท่าน จำเป็นจะต้องสร้างสมธรรมะต่าง ๆ ให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น และรู้จักวางตัวให้สมกับเป็นผู้มีหน้าที่ สั่งสอนและอบรมเยาวชน ควรจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และช่วยกันขจัดปัญหา เยาวชนให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว และส่งเสริมให้เยาวชนได้เป็นคนที่มีสัมมาอาชีพและความประพฤติดี เพื่อเป็นกำลังในการที่จะสร้างประเทศชาติต่อไป ...”

หรือพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตนักศึกษาวิทยาลัย วิชาการศึกษา ในวันที่ 15 ธันวาคม 2503 ได้ทรงเน้นคุณลักษณะในการอบรมเด็กในด้านศีลธรรม เป็นสำคัญด้วยดังที่ว่า

“.... ผู้เป็นครูอาจารย์นั้น ไซ้แต่ว่ามีความรู้ในทางวิชาการและในทางการสอนเท่านั้น ก็หาไม่ จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีสำนึกรับผิดชอบ ในหน้าที่ และในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปข้างหน้า การให้ความรู้ หรือที่เรียกว่าการสอน นั้น ต่างกับการอบรม การสอน คือ การให้ความรู้แก่ผู้เรียน ส่วนการอบรมเป็นการฝึกจิตใจของ

ผู้เรียนให้ชิมซาบจนติดเป็นนิสัย ขอให้ท่านทั้งหลายจงอย่าสอนแต่อย่างเดียว ให้อบรมความรู้อย่างดีแล้วด้วย ...”

นอกจากนั้น ในพระบรมราชาวาทอีกหลายครั้ง พระองค์ก็ได้เน้นให้ครูยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมและศีลธรรมเสมอ ดังพระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2505 ที่ว่า ...

“..... การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่งของมนุษย์ คนเราเมื่อเกิดมาก็ได้รับการสั่งสอนจากบิดามารดาอันเป็นความรู้เบื้องต้น เมื่อเจริญเติบโตขึ้นก็เป็นหน้าที่ของครูและอาจารย์สั่งสอนให้ได้รับความรู้สูง และอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของชาติสืบไป งานของครูจึงเป็นงานที่สำคัญยิ่ง ท่านทั้งหลายซึ่งจะออกไปทำหน้าที่ครู จะต้องยึดมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม และพยายามถ่ายทอดวิชาความรู้แก่เด็กให้ดีที่สุดที่จะทำได้ นอกจากนี้ จงวางตนให้สมกับที่เป็นครูให้นักเรียนมีความเคารพนับถือ และเป็นທີ່เลื่อมใสไว้วางใจของผู้ปกครองนักเรียนด้วย ...”

จากพระบรมราชาวาทและพระราชดำรัสที่ยกมา จะเห็นว่าในเรื่องความเป็นครูนั้น พระองค์ทรงเน้นในเรื่องของครูดี ซึ่งได้แก่ ความมีคุณธรรม ขยันหมั่นเพียร เสียสละ อดทน และอดกลั้น รวมทั้งรักษาวินัยและสำรวมระวังความประพฤติให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ตั้งตามเป็นประการสำคัญ

2. ครูต้องประพฤติตัวให้เป็นที่รักเคารพของนักเรียน

คุณลักษณะของครูที่สำคัญอีกประการหนึ่งตามแนวพระราชดำริ คือ ครูต้องทำตัวให้เป็นที่รักและเคารพของนักเรียน รวมทั้งประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ดังพระบรมราชาวาทที่พระราชทานแก่ครูโรงเรียนวังไกลกังวล ในโอกาสที่เข้ารับพระราชทานรางวัล เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2521 ว่า

“.... สำหรับครูนั้น จะต้องทำตัวให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่เชื่อถือของนักเรียน..... คือ ข้อแรก ต้องฝึกฝนตนเองให้แตกฉานและแม่นยำ ชำนาญทั้งในวิชาความรู้ และวิธีสอน เพื่อสามารถสอนวิชาทั้งปวงได้โดยถูกต้อง กระแจ่มชัด และครบถ้วนสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่ง ต้องทำตัวให้ดี คือ ต้องมี และแสดงความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ สุจริต ความสุภาพ ความเข้มแข็ง และอดทนให้ปรากฏชัดเจน จนเคยชินเป็นปกติวิสัย เด็ก ๆ จะได้เห็นได้เข้าใจในคุณค่าของความรู้ในความดีและในตัวครูอย่างซาบซึ้ง และยึดถือเอาเป็นแบบอย่าง ภารกิจของครู คือการให้การศึกษาก็จะได้บรรลุตามที่มุ่งหวัง”

จากที่ได้นำเสนอมานั้น สะท้อนถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับครูที่จะต้องประพฤติตัว ให้ดี เป็นที่รักที่เคารพสำหรับนักเรียน นอกจากนั้นครูจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้ศิษย์ ได้เห็นเป็นแบบอย่างด้วย

3. ครูต้องอดทน เสียสละ และมีความเมตตา

เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหามากขึ้น รวมทั้งในส่วนของเด็กด้วย ทำให้ครูทำงานได้ยากขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเล็งเห็นว่างานของครูเป็นงานที่ยาก และต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก และจะต้องให้ความเมตตาแก่ศิษย์ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานแก่คณะครูอาวุโส เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2513 ที่ว่า ...

"..... งานของครูนั้น เป็นงานที่ยากและต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก ยิ่งในปัจจุบัน ยิ่งยากขึ้นทุกที เพราะเกิดมีความคิดใหม่อยู่เสมอ เช่นว่าเด็กต้องมีความคิดริเริ่มมากขึ้น แต่ความคิดริเริ่มซึ่งเป็นสิ่งที่ดีนั้น โดยมากไปแปลไปเป็นว่าต้องมีความคิดที่จะล้างครู ความคิดอันนี้เป็นความคิดที่รู้สึกว่าจะไม่ค่อยดีนัก แต่เราก็ต้องรับว่ามีเพื่อแก้ปัญหา มิใช่ว่าครูจะทำตัวไม่ดี เพื่อให้สอดคล้องกับการยุแห่ย ตรงข้ามครูต้องเสียสละ ยิ่งต้องทำงานหนัก และทำด้วยความเฉลียวฉลาดขึ้น"

ปัญหาเรื่องการกระด้างกระเดื่องของฝ่ายลูกศิษย์ต่อครูนั้น มีทางแก้เพียงเดียว คือ ความโอบอ้อมอารี และความอดทนของครู จะไปตำว่าเด็กเป็นผู้ร้ายเป็นคนไม่ดีก็ไม่สมควรนัก ความจริงผู้ใหญ่ และโดยเฉพาะครูก็มีหน้าที่ที่จะให้ความเมตตา และเมื่อศิษย์ทำอะไรไม่ดีก็ต้องอดทนและสั่งสอน แม้จะถูกตำ ถ้าทำเช่นนี้ในที่สุดผู้ที่เป็นลูกศิษย์ก็จะเห็นความดี และความดีนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยบ้านเมืองให้รอดพ้นอันตรายไปได้ ถ้าหากว่าครูเห็นเด็กกระด้างกระเดื่องมากแล้ว เกิดทำไม่ดี น้อยใจแล้วไม่ทำหน้าที่ครู ละทิ้งหน้าที่ครู ขาดความเมตตา หรือเกิดความท้อใจอย่างหนัก อนาคตของชาติจะเป็นอย่างไร ก็ไม่มีผู้ให้ความรู้แก่เด็ก ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต โดยเฉพาะในกลุ่มครูที่เรียกว่า เป็นครูสอนเด็กๆ การสอนของครูมีความสำคัญยิ่งกว่าในกลุ่มครูที่อยู่ในชั้นมหาวิทยาลัยด้วยซ้ำ"

4. ครูไม่ควรมุ่งยศศักดิ์ ความร่ำรวย และผลตอบแทนทางวัตถุ

สิ่งหนึ่งที่มักจะพูดกันมากในสังคมปัจจุบัน คือ การแสวงหายศศักดิ์ ความร่ำรวยและผลตอบแทนที่เป็นวัตถุ แต่สำหรับผู้ที่เป็นครูนั้นผลตอบแทนมิใช่อยู่ที่ยศศักดิ์ ความร่ำรวย และสิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลาย หากเป็นผลตอบแทนทางจิตใจ ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่ครูอาวุโส

ในโอกาสที่เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ณ ศาลาดุสิตดาลัย เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2516 ที่ว่า

“... งานครูเป็นงานพิเศษ ผิดแปลกกว่างานอื่น ๆ กล่าวในแง่หนึ่งที่สำคัญ ก็คือว่าครูจะหวังผลตอบแทนเป็นยศศักดิ์ ความร่ำรวย หรือประโยชน์ทางวัตถุเป็นที่ตั้งไม่ได้ ผลได้ส่วนสำคัญเป็นผลทางใจ ซึ่งผู้เป็นครูแท้ก็พึงใจและภูมิใจอยู่แล้ว ครูเหมือนจะภูมิใจยิ่งกว่าข้าวของเงินทองและยศศักดิ์เสียอีก ถึงแม้ผู้ใดใครก็ตามเมื่อมองให้ลึกซึ้งแล้ว ก็ย่อมมองเห็นว่าเป็นความจริงอย่างนั้น เพราะความมั่งมีและความยิ่งใหญ่ ไม่อาจบันดาล หรือซื้อหาความผูกพันทางใจอันแท้จริงจากผู้ใดได้ แต่ความเป็นครูนั้นผูกพันใจคนไว้ได้โดยอัตโนมัติ ไม่ต้องซื้อหาหรือใช้อำนาจราชศักดิ์ข่มขู่เอา ขึ้นชื่อว่า ครูกับศิษย์แล้ว ที่จะลืมกันได้นั้นยากนัก ผู้ที่ไม่รู้จัก ไม่เชื่อเพื่อครู ครูเหมือนมีแต่คนที่กำลังล้มตัวล้มมาในลาภยศอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เท่านั้น ฉะนั้นครูจึงไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องแสวงหาความพอใจในประโยชน์ทางวัตถุให้มากจนเกินจำเป็น เพราะหากหันมาหาประโยชน์กันทางวัตถุกันมากจนเกินไป ก็จะทำหน้าที่ครูเหมือนเป็นครูไม่เต็มที....”

และพระองค์ได้ทรงเน้นในพระบรมราชาโชวาทอีกหลายครั้ง กล่าวคือ

“... ทุกคนทำงานย่อมต้องหวังประโยชน์ เช่น เงินทอง ยศศักดิ์ อำนาจ ความร่ำรวย เป็นสิ่งตอบแทน สำหรับครูที่รักการเป็นครูที่แท้จริง มีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ที่ล้ำค่ายิ่งกว่านั้น แต่เป็นประโยชน์ที่เป็นไปในทางจิตใจยิ่งกว่าทางวัตถุ กล่าวคือ ครูตามแบบฉบับมักจะมีได้เป็นผู้ที่บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ ด้วยยศศักดิ์ อำนาจและอิทธิพลนัก หากแต่บริบูรณ์ด้วยสมบัติทางคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตาปรานี ความเสียสละ ซึ่งเป็นเหตุทำให้สามารถผูกพันจิตใจผู้เป็นศิษย์ให้รักใคร่ ไว้วางใจ และเคารพเชื่อฟังได้แน่นแฟ้น และสามารถที่จะสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ ทั้งจิตใจ และมารยาทที่ดีให้แก่ศิษย์ได้พร้อมมูล ทำให้ศิษย์มีความฉลาดรอบรู้ มีความอ่อนน้อม ซึ่งมีชนอบน้อมเพียงแต่กับผู้ใหญ่ หากรวมถึงนอบน้อมนับถือในกันและกัน อันทำให้เข้าใจกันและเชื่อเพื่อสนับสนุนกัน เพื่อให้งานส่วนรวมดำเนินไปได้สะดวก ทั้งรู้จักสร้างสรรค์สังคมที่ดีต่อไปได้ ดังนั้น ถ้าพิจารณากันให้ลึกซึ้ง จะเห็นว่าประโยชน์ดังกล่าวแล้ว เป็นประโยชน์ที่แน่นอนยั่งยืน และทำให้เกิดความสุขสบายได้ยิ่งกว่าทรัพย์ ยศ และอำนาจ หรืออิทธิพลใด ๆ หมด

แต่เดี๋ยวนี ความนิยมทวงโยในสมบัติของครูจะเรียวลง อาจทำให้ผู้เป็นครูไม่ได้รับความสุขความอิมใจในการเป็นครูเต็มภาคภูมิ อาจทำให้ครูไม่สามารถสอนศิษย์ให้มีคุณสมบัติพร้อมดังแต่ก่อน ซึ่งที่สุดย่อมทำให้สังคมเสื่อมลง ยุ่งยาก คลอนแคลน และไปไม่รอด

(พระบรมราชาโชวาท ในโอกาสที่คณะครูอาวูโลเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมาย
เชิดชูเกียรติ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 4 พฤศจิกายน 2518)

5. ครูต้องยึดมั่นในคุณความดี

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับครูประการสำคัญ
อีกประการหนึ่ง คือ ทรงถือว่าครูจะต้องยึดมั่นในคุณความดี ดังปรากฏในพระบรมราชาโชวาทและ
พระราชดำรัส ต่อไปนี้

“... ความเป็นครูนั้น ประกอบขึ้นด้วย สิ่งที่มีคุณค่าสูงหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่
ปัญญา คือ ความรู้ที่ดีประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแฟ้นกระจ่างแจ้งในใจ รวมทั้ง
ความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนนึกที่จะทำคำที่จะพูดทุกอย่างได้ โดยถูกต้องด้วย
เหตุผลอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความดี คือความสุจริต ความเมตตากรุณา เห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่น
โดยเสมอหน้า อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความสามารถที่จะเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนเอง
ไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้ว ย่อมขยายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย กล่าวคือ
ความแจ่มแจ้งแน่ชัดในใจย่อมส่องแสงความรู้ออกมาให้เข้าใจตามได้โดยง่าย และความหวังดี
โดยบริสุทธิ์ใจย่อมนุ่มนวลทำให้เกิดศรัทธาแจ่มใสมีใจพร้อมที่จะรับความรู้ความดีด้วยความชื่นบาน
ทั้งพร้อมจะร่วมงานด้วยโดยเต็มใจและมั่นใจโดยนัยนี้ ผู้ที่ได้รับแสงสว่างแห่งความเป็นครูชบะยอม
กายใจแล้ว จึงเป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ใฝ่หาความดี ทั้งตั้งใจและเต็มใจที่จะช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่น
โดยบริสุทธิ์ จะประกอบกิจการใด ก็จะทำให้กิจการนั้นดำเนินไปโดยสะดวกราบรื่น และสำเร็จ
ประโยชน์ที่มุ่งหมายได้โดยสมบูรณ์ ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัว นอกจากจะมีความดีด้วย
ตนเองแล้ว จึงยังจะช่วยให้ทุกคนมีโอกาสเข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบรรลุถึงความดีความเจริญ
ไปด้วย...”

(พระราชดำรัส พระราชทานแก่ครูอาวูโล ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม
2522)

“..... งานครูนั้น ว่าถึงฐานะ ตำแหน่ง ตลอดจนรายได้ ดูออกจะไม่ทัดเทียมงานอื่น
หลาย ๆ อย่าง แต่ถ้าว่าถึงผลอันแพร่หลายยั่งยืนแล้ว จะต้องถือว่าอยู่เหนือกว่างานด้านอื่นทั้งหมด
ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้ให้ความรู้ ความดี และความสามารถนานาประการแก่ศิษย์ เป็นสมบัติอัน
ประเสริฐติดตัวศิษย์ไป สำหรับที่จะนำไปสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวม
และครูแต่ละคนนั้นต่างได้แผ่ความเมตตาสั่งสอนศิษย์นับจำนวนพันจำนวนหมื่นทำให้เขาเหล่านั้น

สามารถประกอบกรงานอาชีพต่าง ๆ ได้ทุกระดับ ทุกสาขา ให้เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดิน จึงพูดได้เต็มปากว่าครุมีผลงานสร้างสรรค์อย่างสูงพร้อมทั้งมีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายอย่างกว้างขวาง ไม่มีประมาณ เป็นเหตุให้คนไทยเคารพยกย่องครุอย่างยิ่ง ถือเป็นบุพการีที่แท้จริงเป็นที่สองรองแต่บิดามารดาเท่านั้น ท่านทั้งหลายมีโชคดีได้มาเป็นครุ และได้ปฏิบัติหน้าที่สำเร็จสมบูรณ์ดีแล้วทุกอย่างเช่นนี้น่าจะมีความภาคภูมิใจ ทั้งมีความยินดีพอใจที่จะปฏิบัติบำเพ็ญคุณธรรมความดีของครุให้เพียบพร้อมยิ่งขึ้น เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นครุไว้ให้เป็นแบบฉบับแก่คนรุ่นหลัง สำหรับประเพณีปฏิบัติต่อตามกันสืบไปตลอดกาลนาน ...”

(พระบรมราชาวาท พระราชทานแก่ครุอาวสุ ฌ ศาลาดุสิตาลัย เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2524)

6. พระผู้ทรงเป็นครุของแผ่นดิน

อันที่จริงคุณลักษณะของครุตามพระราชดำรัส และพระบรมราชาวาทที่พระราชทานไว้ นั้น ทรงมีอยู่ครบถ้วนในพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนชาวไทยอย่างประมาณมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นครุต่อพลกนิกรชาวไทย ทั้งในด้านทรงช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษา ทรงพระเมตตาพระราชทานคำสั่งสอนอบรม ตลอดจนทรงปฏิบัติพระองค์มั่นอยู่ในคุณธรรม เป็นแบบอย่างอันดีงาม ยิ่งกว่านั้นพระองค์ทรงมีน้ำพระทัยที่จะช่วยเหลือราษฎรอย่างไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทรงทุ่มเทพระสติปัญญา กำลังพระวรกาย พระราชทานความรู้ให้แก่ราษฎรได้แก้ปัญหาการดำรงชีวิต และให้สามารถพึ่งตนเองได้ แม้ในยามเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ พระองค์ได้ทรงชี้แนะให้คนไทยได้เลือกวิถีทาง และแนวปฏิบัติตนเพื่อความเจริญของตนเอง และเพื่อความเจริญมั่นคงของประเทศชาติ พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงพระอัจฉริยภาพความเป็นครุที่ประเสริฐ ทรงเป็นแบบอย่างของครุที่แท้จริง ด้วยจิตวิญญาณเพื่อประโยชน์สุขของพลกนิกรทั่วทั้งผืนแผ่นดินไทย สมควรแก่การยกย่องเทิดทูน พระองค์ว่า “ทรงเป็นครุของแผ่นดิน” และสมควรที่ครุและทุก ๆ คนยึดถือเป็นแบบอย่างของความเป็นครุที่แท้จริง

2.2 ลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสอนในพระพุทธศาสนากล่าวถึง ครูหรือภาระหน้าที่ของครู การสอน และลักษณะของครูไว้หลายแห่งหลายหมวด ส่วนที่กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีคือคำสอนเรื่อง กัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งมีสาระดังนี้

1. **ปิโย** แปลว่าน่ารัก หมายถึง ครูต้องเป็นผู้ให้ความสนิทสนมแก่ศิษย์เพื่อให้ ศิษย์มีความสบายใจและกล้าที่จะเข้าไปปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ครูทำตัวให้น่ารักและเป็นที่รักแก่ศิษย์นั่นเอง

2. **ครุ** แปลว่า นำเคารพ หมายถึง ครูจะต้องดูแลและปกครองศิษย์ ให้ศิษย์มีความรู้สึกอบอุ่น เป็นที่พึ่งได้ และรู้สึกปลอดภัย ครูต้องประพฤติสมควรแก่ฐานะนั่นเอง

3. **ภาวนิโย** แปลว่า นำเจริญใจ นำยกย่องในฐานะผู้ทรงคุณ หมายถึง ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ที่ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ครูจะต้องฝึกตนให้เชี่ยวชาญในวิชาการและให้มีสมรรถภาพในการทำงานอยู่เสมอ

4. **วัตตา** แปลว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ หมายถึง ครูจะต้องรู้จักพูดให้ศิษย์เข้าใจได้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ สอนในสิ่งที่ถูกต้องไม่บิดเบือนและครูจะต้องรู้จักสอนด้วยความสนุกสนานเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย

5. **วจนักขโม** แปลว่า อดทนต่อถ้อยคำ หมายถึง ครูต้องพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา การซักถาม คำเสนอแนะและคำวิพากษ์วิจารณ์ ได้โดยไม่ฉุนเฉียวและสามารถควบคุมอารมณ์ได้

6. **คัมภีรญจะ** กถิง กัตตา แปลว่า แดงเรื่องล้าลึกได้ หมายถึงครูต้องสามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่าย และช่วยให้ศิษย์เรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นด้วยการอธิบายสาระสำคัญต่าง ๆ ของวิชาได้ถูกต้องแม่นยำ

7. **โน จัญฐาเน นิโยชเย** แปลว่า ไม่ชักนำในเรื่องเหลวไหล หมายถึง ครูไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย ครูไม่ประพฤติสิ่งชั่วละเว้นจากอบายมุข 6 อันได้แก่ ติดสุราและของมีนเมา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการละเล่น ติดการพนันคบคนชั่ว และเกียจคร้านการงาน

อันที่จริงคำสอนในพระพุทธศาสนามีหลายหมวดที่ใช้ช่วยให้เป็นครูที่มีคุณลักษณะดีหรือมีคุณสมบัติที่เรียกว่ามีความเป็นครู สำหรับกัลยาณมิตรธรรมนี้เป็นธรรมที่บ่งบอกลักษณะที่มีส่วนเกี่ยวกับการให้ความรู้ ความอบอุ่น และความมั่นใจแก่ศิษย์ หรือเป็นธรรมที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการสั่งสอนศิษย์ด้วยกล่าวได้ว่า ครูที่มีกัลยาณมิตรธรรม 7 ย่อมเป็นครูที่มีคุณลักษณะดี นั่นเอง

2.3 ลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดนักการศึกษาไทย

บรรจง ชูสกุลชาติ (2531 : 6 – 13) กล่าวว่า ผู้ที่จะมีวิถุญาณแห่งความเป็นครูนั้นจะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 14 ประการคือ

1. ต้องเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ (Trustworthy) คือ เป็นคนพูดจริง ทำจริง มีความจริงใจและมีคุณธรรม
2. ต้องเป็นผู้มีมารยาท (Etiquette) ซึ่งแสดงถึงความมีจริยธรรม วัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อนและละมุนละม้าย
3. ต้องเป็นผู้มีความใฝ่สูง (Ambition) แสวงหาสิ่งที่ดีกว่าอยู่เสมอในชีวิตให้สมกับที่ได้ชื่อว่าครูเป็นผู้นำทางความคิด และวิถุญาณของศิษย์
4. ต้องเป็นผู้เห็นเด็กนั้นมีความสำคัญ ต้องรู้จักเด็กและเข้าใจเด็กเป็นอย่างดี
5. ต้องเป็นผู้รักสุขภาพอนามัย
6. ต้องเป็นผู้มีอุดมคติ (Ideal) เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้ไปสู่จุดหมาย
7. ต้องไม่เล่นพรรคเล่นพวก (Nonpartisan) ไม่ถือว่าคนนั้นเป็นเขา คนนี้เป็นเราแต่ควรถือว่าทุกคนเป็นพวกของเรา เราซึ่งเป็นคนไทยด้วยกัน
8. ต้องร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เสมอ อาจจะเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม อาจเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร อาจเป็นกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง
9. ต้องมีความรักโรงเรียน อยากให้โรงเรียนสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความศักดิ์สิทธิ์
10. ต้องมีความอดทน (Patience) อดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก อดทนต่อคำติหนิติเตียน อดทนต่อคำสรรเสริญเยินยอ คือไม่ลุ่มหลงละโมบ ผู้ที่มีความอดทนได้มากที่สุดเท่านั้นที่จะแสดงความเป็นมนุษย์ได้มากที่สุด ครูจึงควรเป็นบุคคลที่มีความอดทนเป็นเลิศ
11. ต้องเป็นผู้มีความสุจริต (Integrity) ครูที่มีวิถุญาณต้องรู้จักกอบกู้ชื่อเสียงที่เสียไปให้กลับคืนมาได้ รู้จักกอบกู้อาชีพ และต่อชาติบ้านเมือง
12. ต้องเป็นผู้รู้จักกอบกู้ (Rehabilitation) ครูที่มีวิถุญาณต้องรู้จักกอบกู้ชื่อเสียงที่เสียไปให้กลับคืนมาได้ รู้จักกอบกู้อาชีพของตนและภูมิใจในอาชีพของตน

13. ต้องเป็นผู้มีเชาวน์ไหวพริบ (Intelligence) ครูจำเป็นต้องมีเชาวน์ไหวพริบในการอบรมสั่งสอนนักเรียน เพราะครุมักพบปัญหาของเด็กและปัญหาที่เด็กถามอย่างคาดไม่ถึงตลอดเวลา

14. ต้องเป็นผู้ร่วมงานเป็นคณะได้ (Team – Work) ต้องไม่เอาตนเองเป็นมาตรฐานและมาตรฐานทั้งในการคิด การพูดและการทำงาน จะต้องเอามาตรฐานและมาตรฐานของส่วนรวมเป็นเกณฑ์

ยนต์ ชุ่มจิต (2531 : 21 – 22) กล่าวถึงลักษณะพิเศษของครูหรือจุดเด่นของครู มีดังนี้

1. บุคลิกภาพ ได้แก่ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของร่างกาย รวมทั้งเสื้อผ้าที่เสริมแต่งร่างกายด้วย เช่น

1.1 สง่างาม น่าศรัทธา

1.2 สุขุม เยือกเย็น

1.3 แต่งกายเหมาะสมกับวัย และไม่ล้ำนำสมัยจนเกินไป

1.4 ระมัดระวังอาภักปฏิกิริยาอาการ

2. ท่วงทีวาจา หมายถึง อาการที่แสดงออกทางการพูด เช่น

2.1 เสียงดังฟังชัด แจ่มแจ้ง

2.2 พูดจามีลำดับก่อนหลัง

2.3 ไม่กระดากอายหรือสะทกสะท้าน

2.4 ยกตัวอย่างประกอบการพูดได้ชัดเจน เข้าใจง่าย

2.5 เป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี

2.6 ใช้คำถามได้เหมาะสมกับเรื่อง

3. จริยวัตร หมายถึง กิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม เช่น

3.1 มีวิญญานหรือน้ำใจของความเป็นครู

3.2 ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

3.3 กระทำแต่สิ่งที่เหมาะสมดีงาม

3.4 รู้จักเวลาและสถานที่

3.5 ประพฤติปฏิบัติบนกติกาของสถานที่นั้น ๆ

3.6 ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนอื่น

4. การแสดงออกทางความคิด เช่น
 - 4.1 มองบุคคลต่าง ๆ ในหลายด้าน
 - 4.2 มองการณ์ไกล (มองอย่างลึกซึ้งมองหลายด้าน)
 - 4.3 กล้าแสดงออกทางความคิดในสิ่งที่ตั้งถาม
 - 4.4 มีเจตนาที่ดีต่อบุคคลอื่นมากกว่าในสิ่งที่ตั้งถาม
 - 4.5 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เช่น
 - 5.1 เสียสละ อดทน
 - 5.2 พึ่งตนเอง
 - 5.3 มีความรับผิดชอบสูง
 - 5.4 ประหยัดอดออม
 - 5.5 ปฏิบัติตามระเบียบวินัย
 - 5.6 เชื้ออารี มีไมตรีต่อคนอื่น
 - 5.7 กตัญญูกตเวที

2.4 ลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดนักการศึกษาตะวันตก

วงการศึกษาศาสตร์ก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้มากมายเช่นเดียวกับการศึกษาไทย มีการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย

ลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของนักการศึกษาตะวันตกนั้น เฮสซง และวีตส์ (Hessong and Weeks 1987 : 452 – 457) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรอบรู้ (Being Knowledge able) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่างๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่น ๆ ตามสมควร
2. เป็นผู้มึอารมณ์ขัน (Being Humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขัน หรือทำให้การสอนสนุกสนาน
3. เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ ครูจำเป็นต้องรู้จักการยืดหยุ่นในการอบรมสั่งสอนสามารถปรับแผนการเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

4. เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being Upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในการกิจทางการสอน จะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้นแต่จะยินดีเมื่อได้สอน อุทิศเวลาให้กับการทำงานที่ทำอย่างเต็มที่
5. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ และมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู
6. เป็นผู้มีความชัดเจน (Being Clear and Concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจได้รวบรัดชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่การงานใดๆ ก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนของราชการ
7. เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับเจ้าเล่ห์ไม่หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเข้าใจการกระทำของตนเอง
8. เป็นผู้มีความอดทน (Being Patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็งสำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้มากเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่น ๆ แล้ว ยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของศิษย์อีกด้วย
9. เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) ครูเป็นบุคคลที่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์และสังคม ศิษย์ต้องมีแบบอย่างที่ถูกต้องเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน
10. เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) การนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บางครั้งสภาพการจริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียนมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้เหมาะสม
11. เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) การกล้าตัดสินใจโดยสามารถเลือกวิถีทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือวิถีทางที่ดีที่สุดในการกระทำต่าง ๆ ครูต้องสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุด ครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

12. เป็นผู้มีความสามารถในศิลปะวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้และความสามารถในวิทยาการอื่น ๆ ด้วย ความรู้พิเศษเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจจะต้องใช้เพื่อช่วยให้งานในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้พิเศษ เช่น ความสามารถทางเครื่องดนตรีกลไก ความรู้ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ความสามารถทางงานศิลปะ เป็นต้น

13. เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อผู้ถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครูหรือแต่งกายตามรูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้สุขอนามัยส่วนบุคคลของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ สุขภาพของครูมีผลให้การสอนประสบความสำเร็จด้วยดี

2.5 ลักษณะของครูที่ดีตามเกณฑ์มาตรฐานของคุรุสภา

เกณฑ์ในการปฏิบัติตนของครู ซึ่งใช้บังคับลักษณะที่ดีของครูควรมีลักษณะ 4 ประการ (อนุกรรมการส่งเสริมวิชาชีพครูของคุรุสภา, 2534 อ้างถึงใน ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 : 73 – 74) ดังนี้

1. รอบรู้ คือ ครูจะต้องมีความรอบรู้ในวิชาชีพของตน เช่น ปรaxis การศึกษา ประวัติ การศึกษา หลักการศึกษา นโยบายการศึกษา แผนและโครงการพัฒนาการศึกษา และจะต้องมีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องหลักสูตร วิธีสอนและวิธีการประเมินผลการศึกษาในวิชาหรือกิจการที่ตนรับผิดชอบ นอกจากนี้ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมของตนและของโลก

2. สอนดี คือ ครูจะต้องทำการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของนักเรียน อีกทั้งสามารถให้บริการและแนะแนวในด้าน การเรียน การครองตน และการรักษาสุขภาพอนามัย จัดทำและใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน

3. มีคุณธรรมและจรรยาบรรณ คือ ครูต้องมีศรัทธาในวิชาชีพครู ตั้งใจใช้ความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพเพื่อให้บริการแก่นักเรียนและสังคม มีความซื่อสัตย์ต่อหลักการของอาชีพครู

มีความรับผิดชอบในด้านการศึกษาต่อสังคมชุมชนและนักเรียน มีความรัก ความเมตตาและความปรารถนาดีต่อนักเรียน อุทิศตนและเวลาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับความเจริญเติบโตและพัฒนาการในทุกด้าน

4. มุ่งมั่นพัฒนา คือครูต้องรู้จักสำรวจและปรับปรุงตนเอง สนใจใฝ่รู้และศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ รู้จักเพิ่มพูนวิทยฐานะของตนเอง พยายามคิดค้นทดลองใช้วิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และร่วมพัฒนาชุมชนด้วย

กองมาตรฐานวิชาชีพครู สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2526 : 78 – 82) ได้สรุปผลการศึกษาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามคุณลักษณะในจรรยาบรรณและวินัย ตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526 จากการสัมภาษณ์และสอบถามครูประจำการที่ได้รับการคัดเลือกจากคุรุสภาให้เป็นครูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่น ครูผู้อุทิศตนเพื่อคุณธรรมและมาตรฐานแห่งวิชาชีพครูและครูผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการผลิต และการใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่าคุณลักษณะทั้ง 18 ประการ ควรมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะมุ่งมั่นในผลงาน

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษามีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความมุ่งมั่นในผลงาน คือ ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ รู้จุดมุ่งหมายของหลักสูตร รู้จุดประสงค์ของการเรียนรู้ เตรียมการสอน ถ่ายทอดเนื้อหาวิชาได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ใช้เทคนิคการสอน พยายามให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ประเมินผลขณะสอน และใช้สื่อการสอน ครูระดับประถมศึกษายังมีความเห็นเพิ่มอีกว่าพฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ ใช้คู่มือครู ดูความพร้อมของเด็ก พยายามปรับเนื้อหาตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ทำบันทึกการสอน ประเมินผลก่อนสอนและขณะสอน ผลิตสื่อและเตรียมสื่อเอง แต่ครูระดับมัธยมเห็นว่าควรมีมากไม่ถึงกับมากที่สุด นอกจากนี้ครูระดับมัธยมศึกษา ยังเห็นเพิ่มเติมว่าพฤติกรรมที่ครูควรมีมาก คือ ใช้ประสบการณ์ในการถ่ายทอด สอนตามแผนการสอน พยายามจัดสภาพห้องเรียนสอนเสริมและสอนซ่อม ซึ่งตรงกับความเห็นของครูระดับประถมศึกษา

ครูระดับมัธยมศึกษาเห็นว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีปานกลางคือ การใช้แบบเรียนสำเร็จรูป แต่ครูระดับประถมศึกษาเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ครูควรมีมาก

2. คุณลักษณะตรงต่อเวลา

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุด ที่แสดงถึงการตรงต่อเวลา คือ รักษาเวลาที่นัดหมาย เข้าสอนและเลิกสอนตรงเวลา และทำงานสำเร็จครบถ้วนตรงเวลา

3. คุณลักษณะยุติธรรมในการตัดสินผลการเรียน

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุด ที่แสดงถึงความยุติธรรมในการตัดสินผลการเรียน คือ ให้คะแนนถูกต้องตามความเป็นจริง ครูระดับประถมศึกษามีความเห็นเพิ่มว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ ประชุมปฏิบัติการก่อนตัดสินใจให้ตรงตามแนวและเกณฑ์การเรียนที่วางไว้ ใช้เกณฑ์ระดับสติปัญญาของเด็ก และดูพฤติกรรมการเรียนของเด็กประกอบการตัดสิน แต่ครูระดับมัธยมศึกษาเห็นว่า เป็นพฤติกรรมที่ครูควรมีไม่ถึงมากที่สุด พฤติกรรมที่ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า ควรมีมากที่สุดคือ ประเมินผลการเรียนโดยใช้เกณฑ์เดียวกัน และมีการทดสอบเป็นช่วง ๆ ตลอดเวลาภายในชั่วโมงเรียน

4. คุณลักษณะยุติธรรมในการตัดสินปัญหา

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุด ที่แสดงถึงยุติธรรมในการตัดสินปัญหาคือ พยายามเข้าใจสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาก่อนที่จะหาทางแก้ปัญหาลงโทษเด็กโดยใช้เหตุผล สามารถตัดสินปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผลถูกต้องเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และสามารถให้หลักฐานประกอบในการตัดสินปัญหาได้อย่างถูกต้อง

5. คุณลักษณะมีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตย

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึง มีพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตย คือ สอนให้เด็กรู้จักหน้าที่และสิทธิ ยอมรับและปฏิบัติตามความคิดที่มีเหตุผลเป็นหลัก โดยคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นเกณฑ์ ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลเป็นหลัก ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน มีค่านิยมที่เป็นประชาธิปไตย เข้าใจกระบวนการและวิถีทางในการปกครองระบอบประชาธิปไตยรู้หน้าที่และสิทธิ ตามกฎหมาย ยอมรับบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน สอนให้รู้จักกรรมตามระบอบประชาธิปไตย และจัดกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ครูระดับประถมศึกษายังมีความเห็นเพิ่มว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ ต้องมีการปรึกษาหารือกัน แต่ครูระดับมัธยมเห็นว่าเป็นพฤติกรรม

ที่ครูควรมีมาก พฤติกรรมที่ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเห็นตรงกันว่าเป็นพฤติกรรมที่ครูควรมีมากคือ ติดตามความเคลื่อนไหวของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

6. คุณลักษณะปฏิบัติตามกฎและระเบียบ

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงการปฏิบัติตามกฎและระเบียบ คือ ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา ปฏิบัติตามระเบียบเกี่ยวกับการลา การเงิน พัสดุ งานสารบัญ ปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นไปตามขั้นตอน ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติครู จรรยาบรรณครู ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการวัดผลการศึกษา ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียน นิสิต นักศึกษาไปนอกสถานศึกษา ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนและพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และประพฤติตามระเบียบของหน่วยงานและสถานศึกษา

7. คุณลักษณะมีความพยายามในการสอน

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงมีความพยายามในการสอน คือ พยายามศึกษาและหาวิธีแก้ไขในด้านการสอน พยายามศึกษาหาความรู้ในการนำมาประกอบการสอน พยายามหาวัสดุมาทดแทนถ้าขาดแคลน และมีความพยายามที่จะสอนเด็กที่มีปัญหาให้บรรลุจุดหมาย ครูระดับประถมศึกษายังมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ พยายามสอนซ้ำจนเด็กเกิดความเข้าใจ ซึ่งต่างจากครูมัธยมศึกษาที่เห็นว่า เป็นพฤติกรรมที่ครูควรมีมาก

8. คุณลักษณะตั้งใจในการสอน

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึง มีความตั้งใจในการสอนคือ ตั้งใจในการทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เอาใจใส่ต่อผลการเรียนของนักเรียน กระตือรือร้น ในการเพิ่มประสบการณ์เพื่อนำมาปรับใช้ในการเรียนการสอน ทำงานตามบทบาทหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ และตั้งใจให้เด็กได้รับความรู้

9. คุณลักษณะสามารถควบคุมอารมณ์

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความสามารถควบคุมอารมณ์ คือ อดทน อดกลั้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ และไม่โกรธง่ายเมื่อถูกนักเรียนรบกวน

10. คุณลักษณะอดทนเมื่อเกิดอุปสรรคในการสอน

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความอดทนเมื่อเกิดอุปสรรคในการสอน คือ อดทนที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ ลุล่วงได้ไม่เลิกเสียดกลางคัน และไม่เกิดความรู้สึกท้อถอยในการสอน

11. คุณลักษณะใช้วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนให้คุ้มค่า

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนให้คุ้มค่า คือ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัสดุเหลือใช้ให้เป็นประโยชน์ อธิบายให้เด็กเข้าใจก่อนใช้ รู้จักเก็บทำนุบำรุงรักษา ใช้วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างประหยัด อุปกรณ์ที่ชำรุดสามารถซ่อมได้ให้ซ่อมใช้ได้อีก วางแผนการล่วงหน้าในการจัดทำงบประมาณของวัสดุที่จะใช้ จัดระบบการใช้อุปกรณ์ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น

12. คุณลักษณะศรัทธาในอาชีพครู

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความศรัทธาในอาชีพครู คือ รักที่จะให้ความรู้และอบรมสั่งสอนศิษย์ ไม่กระทำการใด ๆ ที่จะทำให้เสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียงของครู ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีอุดมการณ์ในการทำงาน ขวนขวายหาความรู้ในวิชาชีพครู มีความภูมิใจในอาชีพครู และมีความสุขที่ได้สอน ครูระดับประถมศึกษามีความเห็นเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ครูจัด พูดถึงแต่สิ่งที่ดีของอาชีพครู และได้แย่งเพื่อความยุติธรรมทางอาชีพ ต่างจากครูระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ครูควรมี มาก พฤติกรรมที่ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า เป็นพฤติกรรมที่ครูควรมี มาก คือ สนับสนุนให้คนเข้าสู่อาชีพครู

13. คุณลักษณะซื่อสัตย์ต่ออาชีพครู

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ต่ออาชีพครู คือ ไม่เอาเปรียบและทำผลประโยชน์กับเด็ก ไม่อาศัยหน้าที่การงานแสวงหาผลประโยชน์ ไม่นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริต ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน และรักษาความลับของศิษย์ เพื่อนร่วมงาน และสถานศึกษา

14. คุณลักษณะสภาพเรียบร้อย

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความสภาพเรียบร้อย คือ แต่งกายเหมาะสมตามระเบียบ รู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้ถ้อยคำและวาจาสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะ

15. คุณลักษณะยึดมั่นในศาสนา

ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงการยึดมั่นในศาสนา คือ เข้าร่วมกิจกรรมของศาสนาตามโอกาสอันควรปฏิบัติ ตามหลักธรรมของศาสนา และไม่แสดงอาการหรือวิจารณ์ศาสนาในทางเสื่อมเสีย

พฤติกรรมที่ครูควรมีมาก คือ รับรู้กิจกรรมของศาสนาอื่น

16. คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์

ครูระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุด คือ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้อเฟื้อกัน มีความจริงใจต่อผู้อื่น สามารถในการประสานประโยชน์ และปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ครูระดับประถมศึกษามีความเห็นเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ขัน แต่ครูระดับมัธยมศึกษาเห็นว่าเป็น พฤติกรรมที่ครูควรมีมาก

17. คุณลักษณะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน

ครูระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน คือ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทั้งอบรมสั่งสอนนักเรียนให้รักษาสาธารณสมบัติ ครูระดับประถมศึกษามีความเห็นเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ เข้าร่วมกิจกรรมและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน แต่ครูระดับมัธยมศึกษาเห็นว่า เป็นพฤติกรรมที่ครูควรมีมาก

ครูระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุด คือ อาสาช่วยเหลือหรือกิจกรรมของชุมชน และช่วยเหลือให้คำแนะนำในปัญหาต่าง ๆ แก่ชุมชน

18. คุณลักษณะความสามัคคี

ครูระดับประถมศึกษาและมัศึกษามีความเห็นตรงกันว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดที่แสดงถึงความสามัคคีคือ ช่วยเหลือกันในหน้าที่การงาน และร่วมมือกันหาทางแก้ไข ปัญหา ครูระดับประถมศึกษามีความเห็นเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมที่ครูควรมีมากที่สุดคือ ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ครูระดับมัธยมศึกษาเห็นว่า เป็นพฤติกรรมที่ครูควรมีมาก

2.6 ลักษณะของครูที่ดีจากผลการวิจัยต่างๆ และจากการศึกษาวิเคราะห์ประวัติครูดีเด่น

ลักษณะของครูที่ดีจากผลการวิจัยต่าง ๆ

สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายแห่งและนักศึกษาหลายท่านได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี สรุปผลได้ดังนี้

1. คุณลักษณะทางด้านส่วนตัว ครูที่ดีควรมีลักษณะต่อไปนี้
 - 1.1 ความประพฤติดี ครูต้องเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ โดยธรรมชาติมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติและปฏิบัติตามแบบอย่างตัวครู ทั้งด้านจริยธรรมและการแสดงออกอยู่แล้ว ดังนั้นครูจึงต้องเป็นผู้มีความประพฤติดีทั้งในห้องเรียนและในการดำเนินชีวิตตามปกติ
 - 1.2 มีความใฝ่รู้ดี ครูที่มีความรู้ดีมักจะสามารถสอนได้ดีด้วย ในการประกอบอาชีพครูนั้น การสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นครูจึงควรมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนอย่างดี นอกจากนี้ครูจำเป็นต้องมีความรอบตัวกว้างขวางทันสมัย ทันวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา
 - 1.3 สุขภาพกายดี งานของครูเป็นงานที่หนักและเหนื่อย ต้องทำงานตั้งแต่การเตรียมการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตรวจงาน ควบคุมความประพฤติของศิษย์ ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ศิษย์ ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียน ครูจึงต้องมีสุขภาพกายที่แข็งแรง เพื่อจะสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้โดยเรียบร้อยสมบูรณ์
 - 1.4 มีสุขภาพจิตดี งานครูเป็นงานที่ต้องอดทนต่อการรบกวนอารมณ์จากศิษย์ ครูต้องมีความอดกลั้นต่อความโกรธหรือความไม่พอใจกับความประพฤติของศิษย์ ตลอดจนอดทนต่อความรู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้ตั้งใจซึ่งอาจจะเกิดจาก ความไม่พร้อมของศิษย์ ครูจึงต้องมีสุขภาพจิตที่ดีพอ จึงจะทำให้ครูสามารถควบคุมตนเองได้ดี
 - 1.5 บุคลิกภาพดี บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัว ครูให้แก่ศิษย์ บุคลิกภาพหลายอย่างเป็นคุณลักษณะที่ฝึกฝนปรุงแต่งได้ เช่น การแต่งกายที่เหมาะสม ความสามารถทางการสอน วิธีการพูด มารยาททางสังคมต่าง ๆ เป็นต้น ศิษย์จะเกิดความเชื่อถือต่อครูได้ง่ายหากว่าครูมีบุคลิกภาพดี ยิ่งครูวางตัวดีก็จะช่วยเพิ่มความเชื่อถือให้กับศิษย์ได้มากยิ่งขึ้น
 - 1.6 ความตรงต่อเวลา การตรงต่อเวลาเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและน่าเคารพให้แก่ครู โรงเรียนกำหนดเวลาเรียนไว้เป็นตารางเวลาที่แน่นอนในแต่ละภาคเรียน ครูจึงต้องเป็นคน

ตรงต่อเวลาในการเข้าสอน ตลอดจนการตรวจงานของศิษย์ให้เสร็จตามกำหนด การทำบันทึกต่าง ๆ เช่นการทำบัญชีเรียกชื่อ การทำผลการเรียน การทำสมุดรายงาน จะต้องเสร็จตามกำหนดเวลาด้วย

1.7 เจตคติที่ดีต่อศิษย์ ครูต้องเป็นผู้เข้าใจถึงความต้องการและความสามารถของศิษย์ ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่าง ๆ ของศิษย์ รู้จักยอมรับความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้ศิษย์ได้แสดงความคิดเห็นโดยเปิดเผย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือให้ศิษย์ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ทุกด้านตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ครูจะต้องช่วยกระตุ้นให้ศิษย์มีความปรารถนาที่จะเรียนรู้ มีจิตใจใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยไม่หยุดยั้ง

1.8 ความสามารถในการพูด ครูจะต้องพูดและใช้ภาษาอยู่เสมอเพื่ออธิบายหรือสั่งสอนศิษย์ ครูจึงต้องสามารถใช้การพูดเป็นสื่อที่จะทำให้ศิษย์เข้าใจบทเรียนได้ง่าย นอกจากนี้จะต้องออกเสียงให้ถูกต้องและชัดเจน เพื่อเป็นตัวช่วยอย่างดี ความสามารถในด้านนี้ยังรวมถึงน้ำเสียงที่ไพเราะน่าฟังและการพูดแบบเข้มแข็งเด็ดขาดตามสภาวะและเหตุการณ์ด้วย

2. คุณลักษณะทางด้านวิชาการและงานครู มีลักษณะดังนี้

2.1 รอบรู้วิทยาการกว้างขวาง ครูจะต้องเป็นผู้ชี้แนะในการศึกษาเล่าเรียนให้นักเรียน ช่วยเหลือด้านการเรียนและด้านความประพฤติของนักเรียน ตลอดจนการแนะแนวให้นักเรียนเข้าใจและสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเองได้ ครูจึงต้องเป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างกว้างขวาง

2.2 มีความรู้ในวิชาที่สอนดี ครูต้องมีความรู้ดีในเรื่องที่ต้องสอน วิชาที่ต้องรับผิดชอบในการให้ความรู้หรือประสบการณ์แก่นักเรียน ความรู้ในวิชาที่สอนนั้นจะดีมากขึ้นเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับ การเตรียมการสอน ความขยันหมั่นเพียรและความใฝ่รู้ของครูด้วย

2.3 มีความรู้ในวิธีสอนดี ครูที่มีความรู้ดีจะต้องสามารถสอนได้ดีด้วยในการประกอบอาชีพครูนั้นการสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นครูจึงควรวางแผนการสอนอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดจุดประสงค์ รูปแบบการสอน วิธีสอน อุปกรณ์การสอน การสอนการจัดกิจกรรมการสอน และการประเมินผลการเรียน

2.4 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูที่ดีจะต้องมีความพยายาม ริเริ่มและหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาแก่ศิษย์ให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น การพยายามปรับปรุงงานสอนให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ นั้น เป็นการพัฒนาการสอนที่ได้ผลดีที่สุด เป็นความคิดริเริ่ม นอกจากนี้

การพยายามหาความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านวิชาการ วิธีสอนตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ในวงการศึกษานี้จำเป็นอย่างมากสำหรับอาชีพครูในปัจจุบัน

2.5 เจตคติดีต่ออาชีพ ครูต้องมีศรัทธาต่องานครู สนใจที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะมาจากศิษย์ เพื่อนครูด้วยกัน ผู้ปกครอง หรือผู้บริหารก็ตาม ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้ได้รับความสำเร็จอย่างดี นอกจากนี้ครูต้องตั้งใจพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอด้วย

2.6 มีความสามารถในการปรับบทเรียนให้กับนักเรียน ครูที่สอนดีต้องรู้จักปรับปรุงวิธีสอนตลอดเวลา เนื้อหาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและสังคมอยู่เสมอ ความสามารถปรับบทเรียนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้วย

2.7 มีความเข้าใจศิษย์ ครูที่ดีจะต้องมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของศิษย์แต่ละคน ทั้งการสอนและการปกครองจะเป็นไปด้วยดีหากว่าครูเข้าใจปัญหาพื้นฐานของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ยิ่งครูสามารถเข้าใจศิษย์ได้ดีเท่าไร ก็ย่อมจะสามารถช่วยเหลือศิษย์ในด้านการเรียนและความประพฤติได้ดียิ่งขึ้นเท่านั้น

2.8 มีความสามารถในการใช้กลวิธีการสอนต่าง ๆ ครูต้องสามารถใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและวัยของศิษย์แต่ละชั้นเรียน เพื่อให้ศิษย์เกิดความสนใจและตั้งใจที่จะเรียน นอกจากนี้ครูจะต้องรู้จักใช้อุปกรณ์การสอนหรือสื่อการสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน ครูจะต้องรู้จักเร้าให้ศิษย์เกิดความสนใจและอยากรู้อยากเห็น ตั้งใจที่จะศึกษาสิ่งที่ครูจัดเตรียมไว้ให้ด้วย ครูจะต้องส่งเสริมให้ศิษย์รู้จักคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ตลอดจนช่วยให้รู้วิธีการที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

3. คุณลักษณะด้านสังคม ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะทางด้านสังคมของครูอาจจำแนกได้ดังนี้

3.1 สัมพันธภาพที่ดีกับศิษย์ หน้าที่ของครูไม่ใช่เพียงแต่สอนเท่านั้น ยังจะต้องอบรมกล่อมเกลานิรันดร์ใจคอ ความประพฤติของศิษย์ และจะต้องสามารถเป็นผู้นำและช่วยเหลือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเหตุนี้ ครูจึงต้องรู้จักสร้างสัมพันธฉันท์กับศิษย์

3.2 สัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนครู ในโรงเรียนย่อมประกอบด้วยครูหลายคนแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความสามารถ ครูจึงต้องรู้จักทำงานเป็นทีม รับผิดชอบในส่วนของตนให้

ดีที่สุด และรู้จักช่วยเหลือกันและกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

3.3 สัมพันธภาพที่ดีกับผู้ปกครอง ครูและผู้ปกครองต่างก็มีความสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างความเจริญให้แก่ตัวเด็ก ทั้งครูและผู้ปกครองต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก ครูจึงต้องมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองด้วย

3.4 สัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลทั่วไปในชุมชนและท้องถิ่น นอกจากผู้ปกครองนักเรียนแล้วบุคคลอื่น ๆ ที่ครูต้องเกี่ยวข้องด้วยในการปฏิบัติหน้าที่ครู ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานต่าง ๆ ผู้นำหรือผู้ที่ประชาชนให้ความนับถือ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้มีส่วนช่วยกิจกรรมของโรงเรียน หากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูจึงจำเป็นที่จะต้องช่วยทำให้บุคคลเหล่านี้มีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนเพื่อประโยชน์แก่นักเรียนและโรงเรียน

ลักษณะของครูที่ดีจากการศึกษาวิเคราะห์ประวัติครูดีเด่น

ธีรพงศ์ แก่นอินทร์ นิราศ จันทกรกิจ และสมคิด ธนะเรื่องสกุลไทย (2529 : 86 – 102) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูโดยการศึกษาวิเคราะห์ประวัติครูดีเด่นจากหนังสือประวัติครูจำนวน 24 คน พบว่า คุณลักษณะเด่นของครูที่ดี อันเป็นลักษณะร่วมกว้าง ๆ มีดังต่อไปนี้

1. มีความตั้งใจทำงานอย่างจริงจังด้วยความรัก และรับผิดชอบ
2. มีความขยันขันแข็ง
3. มีความเสียสละ
4. เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
5. อุทิศเวลาให้แก่ราชการ
6. มีกิจกรรมรยาทเรียบร้อย
7. มีความเมตตากรุณา มีความซื่อสัตย์สุจริต
8. มีอารมณ์แจ่มใสร่าเริง มีอารมณ์ขัน มีอัธยาศัยดี มีมนุษยสัมพันธ์ดีเป็นผู้ที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความรักศิษย์ ห่วงใยเอาใจใส่ต่อศิษย์ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ โดยไม่ปิดบังอำพราง
9. มีจิตใจโอบอ้อมอารี ประกอบแต่กรรมดี วางตนอยู่ในศีลธรรม เป็นคนที่เจตสรวฉลาด เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม
10. เป็นคนไม่ถือตัว มีความมักน้อย มีจิตใจแน่วแน่มั่นคง มีความกล้าหาญ

11. มีความคิดกว้างไกล มีความสุขุมรอบคอบ มีความกตัญญู มีความยุติธรรมแก่ทุกคน
12. ทำงานโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน มีความมัธยัสถ์ เป็นคนตรงต่อเวลา
13. ให้เกียรติยกย่องผู้อื่น มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความเลื่อมใสในศาสนาอย่างจริงจัง
14. ความเป็นผู้นำ มีขันติ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีระเบียบวินัย

2.7 ลักษณะของครูที่ดีที่พึงประสงค์

ลักษณะของครูที่ดี ตามทัศนะต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น ส่วนใหญ่จะมีทัศนะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะสรุปลักษณะของครูที่ดี เป็นลักษณะสำคัญ ๆ 3 ด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน

ภูมิรู้ ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถที่จะสอนตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตัวเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครูได้แก่ การสอนดี และการปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้ง่ายได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

ภูมิธรรม ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ครูยังต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมสูง ชื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น

ภูมิฐาน ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ บุคลิกภาพดี รูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาด เรียบร้อย พุดจาไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น นอกจากนี้ครูยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

คุณลักษณะทั้งหลายของครูดังกล่าวนี้ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่สร้างสม บ่มเพาะและฝึกฝนหรือฝึกปรือได้ ปัจจัยที่สำคัญที่ขาดก็คือตัวบุคคลผู้ที่ประสงค์จะเข้าสู่วงการอาชีพครูนั่นเอง จะต้องมีความศรัทธาในอาชีพครู มีความเชื่อมั่นว่าวิชาชีพครูเป็นอาชีพที่ดีมีคุณค่า เชื่อมั่นว่าตนสามารถเป็นครูที่ดีได้ แล้วตั้งใจใฝ่หาความรู้ศึกษาวิธีสอน สังคมวิทยาการทั้งหลายตลอดจนพยายามปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เป็นครูที่ดีได้ตามเป้าหมายที่ตนได้กำหนดไว้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 : 64 – 75)

บาร์ และ เอมมานส์ (Barr and Emmans, 1930) กล่าวว่า คุณลักษณะที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพครู มี 7 ประการ คือ

1. สามารถในการปกครองควบคุมห้องเรียน
2. มีทักษะในการสอน
3. มีความเหมาะสมในด้านส่วนตัว
4. มีความเป็นนักวิชาการและมีพื้นฐานทางอาชีพ
5. มีความพยายามปรับปรุงตัวเอง
6. มีความสนใจในธรรม
7. มีความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่น

ค็อมส์ (Combs, A.W.) ได้เสนอทัศนะว่า ครูดีควรมีลักษณะ 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้ที่ชอบติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
2. เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้
3. เป็นผู้ที่เชื่อมั่นในตัวเองและเป็นตัวของตัวเอง
4. เป็นผู้ที่เชื่อว่าตนเองเป็นที่พึงประสงค์และยอมรับของสังคม
5. เป็นผู้ que เห็นว่าตัวเองถึงพร้อม สง่า มีค่าและเห็นการณ์ไกล

กิลเบิร์ต (Gilbert) มีความเห็นว่าครูดีต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. รู้วิชาที่สอนเป็นอย่างดี
2. ชอบวิชาที่สอน
3. ชอบเด็ก
4. รู้จักเด็ก
5. ใจกว้าง
6. ความรู้กว้างขวาง
7. มีอารมณ์ขัน
8. จำแม่น
9. มีความหวัง
10. มีเมตตาธรรม

แฮมมาเช็ค (Hamachek, Don) ให้ทัศนะว่า ครูที่ดีจะต้อง

1. มีทัศนคติดีต่อนักเรียน เพื่อนครู และผู้บริหาร
2. มีความเป็นมิตร เป็นคนที่มีอุปนิสัยมากกว่าจะมุ่งต่อต้านคัดค้านผู้อื่นด้วยอารมณ์
3. มีศรัทธาต่อกระบวนการประชาธิปไตยในห้องเรียน
4. มีความสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับผู้อื่นมองเห็น
5. มีความเชื่อมั่นในเด็ก ยอมรับและเห็นค่าของเด็ก ไม่ใช่มองเด็กแบบที่ว่าเราปั้นให้เป็น

อย่างไรก็ได้

ไรอันส์ (Ryans, D.G.) เสนอว่าครูที่มีความมั่นคงในอาชีพ จะต้อง

1. เชื่อมมั่นในตัวเองและมีอารมณ์รื่นเริง
2. ชอบติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. สนใจงานอดิเรกและหัตถกรรม
4. มีชีวิตที่ดีมีสุขมาตั้งแต่เด็ก

โทรว์ (Trow, W.C.) ได้เสนอว่า ครูที่ดีเด็กชอบนั้น มีลักษณะ 4 ประการ คือ

1. เป็นคนชอบเด็กและรักเด็ก (Like children)
2. เป็นคนชอบช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ (Like to help)
3. เป็นคนชอบศึกษาหาความรู้ (Like to learn)
4. เป็นคนชอบนำผู้อื่น (Like to Lead)

(โกสินทร์ รังสยาพันธ์, 2530 : 49 – 50)

